

ШЛЯХИ Й ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ШКОЛИ, СІМ'Ї, ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ В МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ УКРАЇНИ В 20-Х РР. ХХ СТ.

Суспільно-політичні та економічні процеси, що відбуваються останнім часом в Україні, вимагають нового педагогічного бачення проблем виховання учнівської молоді. Сьогодні наша держава зацікавлена у формуванні молодих людей з необмеженими творчими потенціями, високим рівнем моральних принципів і розумово-вольовою активністю. Як відомо, одним з дієвих механізмів збагачення потреб підростаючої людини в спілкуванні, творчості, самоствердженні, саморозвитку й самовдосконаленні є органічний взаємозв'язок усіх аспектів виховання, а особливо морального та естетичного.

Реалізації ідеї взаємозв'язку морального та естетичного виховання молоді в Україні сприяє співпраця між школою, позашкільними закладами, громадськими організаціями та сім'єю учнів. Проблема взаємодії цих виховних інституцій у системі морально-естетичного виховання молоді дуже гостро стоїть у наш час, привертаючи увагу багатьох науковців.

Так, основні напрями реалізації завдань морального та естетичного виховання в позакласній та позашкільній роботі розкрито в дослідженнях С. Анічікіна, С. Букреєвої, Л. Лузіної, О. Мироненко, Ю. Ползянової, Т. Сущенко.

Питання взаємодії школи, сім'ї та громадськості в історії педагогіки України ХХ ст. розглянуті в дослідженнях Н. Миропольської, М. Петрова, М. Тарасевич, В. Шинкаренко та ін.

Актуальність означеної проблеми в сучасному виховному процесі, як і в 20-х рр. минулого століття, вимагає пошуку шляхів поєднання зусиль усіх виховних інститутів, включаючи школу, позашкільні заклади, суспільство, родину, які безпосередньо впливають на душу дітей, сприяють їх морально-естетичному розвитку.

Метою статті є визначення шляхів і форм взаємодії школи, позашкільних закладів, громадських організацій та сім'ї в морально-естетичному вихованні учнівської молоді 20-х рр. ХХ ст.

В умовах демократизації життя в Українській республіці в 20-х рр. ХХ ст. на створення можливостей для взаємодії школи з батьками, громадськістю та іншими інституціями суспільства у вирішенні питань морально-естетичного виховання молоді України впливали соціально-економічні чинники, умови воєнного часу, недовіра з боку населення, велика кількість безпритульних дітей. У зв'язку із цим в Україні було взято курс на соціальне виховання дітей і створення великої кількості допоміжних виховних закладів (соціального виховання, позашкільні установи).

У 1921 р. діяльність громадських організацій була спрямована не лише на залучення всього населення міста на допомогу фронту, трудовій школі, а й на відкриття та утримання нових виховних закладів. Деякі урядові документи надавали широкі можливості участі у виховному й навчальному процесах усіх бажаючих: відкривати та матеріально підтримувати виховні установи, забезпечувати плату вчителям, надавати допомогу сім'ям учнів.

У подальшому це спонукало до розвитку різноманітних типів закладів (дитячих майданчиків, клубів, шкіл неповного дня тощо), діяльність яких була спрямована на допомогу сім'ї в організації вільного часу дітей і застосовувалась школою для зміцнення, поширення суспільно-педагогічної роботи з населенням і батьками. Саме вони стали першими формами взаємодії, спроможними на реалізацію ідеї взаємозв'язку морального та естетичного виховання молоді [1, с. 12].

Окремі майданчики міст України були не лише центрами життя дітей, а й впливали на культурний розвиток свого району, проводячи роботу з батьками, населенням, створюючи свої газети, виставки дитячих робіт, концерти-звіти, спільні свята, вистави тощо [6, с. 13]. Громадськість і батьки широко залучалися до роботи дитячих майданчиків: під керівництвом педагогів організовувались чергування дорослих на майданчику, активно працювала батьківська рада. Діти набували корисних звичок: підтримувати чистоту, порядок, дотримуватись режиму. Перші навички культури, здобуті в цьому закладі, вони несли додому.

Школа, вивчаючи місця найбільшого скупчення дітей, організовувала клубну роботу. Частіше це були клуби-примітиви, створені на основі майданчиків (за місцем проживання). Такі дитячі колективи, як і майданчики, виникали стихійно, формувались на основі добровільного об'єднання дітей різного віку в певному місці, частіше за місцем проживання. Дитячу самодіяльність завжди підтримували школа, жінки (батьки), добровільні товариства, благодійні організації, місцеві кооперативи [6, с. 11]. Школа брала на себе координаційну роль: організовувала чергування матерів, прикріплювала до клубу педагога або ватажка, залучала представників трудових колективів до дійової допомоги в матеріальному забезпеченні місця проведення організованого дитячого дозвілля, а також проводила педагогічну освіту серед батьків та педагогічну пропаганду серед місцевих жителів з метою залучення їх до виховання. До клубу приходили всі бажаючі, вони мали можливість брати участь у святах, виставах, концертах, обирати собі дозвілля за бажанням [6, с. 14].

Вивчені історико-педагогічні джерела свідчать, що там, де в будинку працювали клуб або майданчик, була добре розгорнута взаємодія школи із сім'єю й громадськістю в реалізації ідеї взаємозв'язку морального та естетичного виховання. Співробітництво клубу з майданчиком полягало в тому, що представники дитячого клубу та педагоги організовували спільні ігри та свята, екскурсії. Тут діяли й надавали значну допомогу школі батьківські комітети за місцем прожи-

вання, які спрямовували свою діяльність на зв'язок зі школою та педагогічну пропаганду серед населення (шкільна секція); проведення масових заходів, відкриття й утримання бібліотеки (господарська); організацію та керівництво дитячим дозвіллям (клубна секція) [8]. Ці дані підтверджують, що в Україні в цей час розгорнулася робота з морально-естетичного виховання й підвищення культурного рівня населення із залученням до співробітництва громадських сил.

У другій половині 20-х рр. ХХ ст. поширилась організація шкіл-клубів неповного дня. На різницю від майданчиків, клубів-примітивів, які відкривались здебільшого при будинках, у дворах, і де не завжди було достатньо підготованих керівників або бракувало приміщення, школа-клуб – це організація дитячого дозвілля при школі в позанавчальні години. Це були центри постійної організації дитячої самодіяльності і більша частина вільного часу проходила на заняттях у гуртках, шкільних майстернях, де могли реалізуватись задатки і можливості кожного. Особливістю таких закладів була участь навколишнього населення в діяльності клубу, робота батьків у гуртках тощо [4].

У кінці 20-х рр. ХХ ст., коли школа зайняла координаційне становище, вона почала вивчати, в чому полягає виховний вплив навколишнього середовища на морально-естетичне становлення особистості. Це допомогло спрямувати діяльність учителів на оздоровлення культурного клімату сім'ї, використати позитивні боки сімейного виховання, змінити негативні впливи вулиці на дітей. Педагогічні колективи прагнули залучити до справи морально-естетичного виховання молоді не лише батьків, а й населення, навіть з-поміж тих, хто не мав безпосереднього стосунку до виховання (громадські організації, виробничі колективи) [7].

Значну роль у підвищенні культури відігравали обстеження школою умов життя й культурного рівня населення. Не завжди позитивно ставились жителі до втручання в особисте життя. Але поступово школа здобула довіру: за допомогою дітей, які спочатку досліджували свої сім'ї, потім вивчали життя тієї чи іншої групи населення в сілі (місті), знайомились з умовами побуту, харчування, культури.

Пошук найближчих союзників школи уже в кінці 1920-х рр. привів педагогічні колективи до організації активу громадськості й батьків. Його створення та діяльність у різних формах сприяли, з одного боку, забезпеченню участі сім'ї й громадських організацій, мистецьких і трудових колективів у житті школи, з іншого – допомозі школі в роботі із сім'ями і населенням у культурно-освітньому напрямі [9].

Дійовими організаційними формами, через які здійснювалась економічна підтримка школи і забезпечувалась участь населення в справі виховання підростаючого покоління України, були: комітети господарчого сприяння школі (КГСШ), комітети сприяння школі (КСШ), ради допомоги школі, ради соціального виховання. На кошти КГСШ закуповувались музичні інструменти, відкри-

вались бібліотеки, що сприяло зростанню культурно-освітнього рівня громадян [8].

Широке розповсюдження мали також комітети сприяння школі. Їх зусилля були спрямовані на встановлення зв'язку між школою й організованою громадськістю, батьками учнів, допомогу шкільній раді в справі ознайомлення населення з ідеями морально-естетичного (та соціального) виховання. Їх завдання й функції полягали в залученні батьків і місцевих громадських організацій, у тому числі мистецьких закладів, до участі в роботі з естетичного виховання в школі, підвищення морально-ідейного рівня та свідомої дисципліни серед учнів і відповідальності серед батьків [8].

Також важливою формою взаємодії у вихованні дітей були селянські комісії допомоги школі (СКДШ) при сільських радах та селянські комітети громадської допомоги (СКГД), які діяли в сільській місцевості. Школою в свідомості трудового населення, як міста, так і села, підтримувались ідеї про необхідність безперервної виховної роботи з дітьми, тісного зв'язку цього процесу із завданнями промислового та сільського виробництва. Для вирішення завдань у практиці сільських комітетів застосовувались такі форми роботи: об'єднання робітників освіти та селянських представників для узгодження педагогічних заходів впливу і пропаганди ідей морально-естетичного виховання серед сільської інтелігенції та бідноти; проведення літніх виставок дитячих робіт; екскурсії дітей до міста з метою ознайомлення з пам'ятками культури та мистецтва; клубна робота [7].

Продуктивною виявилась і робота шкільних рад, які включали до складу не лише батьків, а й представників громадськості. Представники шкільних рад шляхом бесід з громадськістю вели агітацію за нове виховання молоді, виступали перед трудовими колективами та організаціями, залучали їх до спільного проведення різних заходів на допомогу школі в морально-естетичному виховання учнів.

Учителі шкіл у містах і селах у 20-х рр. ХХ ст. почали застосовувати кінематограф, театр, виставки, музеї, читальні, клуби в поєднанні з такими формами, як лекції, мітинги, доповіді тощо. Перед закладами позашкільної освіти (клуби, червоні кутки, хати-читальні тощо), які створювались у 20-х рр. ХХ ст., ставало завдання сприяти розвитку в дорослих і дітей інтелектуально-естетичного ставлення до дійсності.

Висновки. Проаналізувавши деякі наведені факти історичного розвитку проблеми в Україні ХХ ст., можна дійти висновків, що для 20-х рр. характерний пошук шляхів і форм зближення школи з населенням (середовищем), естетизації навколишнього життя, підвищення моралі та естетичного впливу за допомогою позашкільних і соціальних закладів, мережа яких почала зростати в цей час (клубів, дитячих осередків, майданчиків, містечок тощо). Серед основних шляхів зближення школи із сім'єю та громадськістю в морально-естетичному вихо-

ванні дітей можна визначити: вивчення педагогічними колективами шкіл життя, культурного й морального рівня сім'ї; роз'яснення та пропаганду вчителями й учнями шкіл нових ідей виховання серед батьків і населення, а також демонстрація своїх досягнень; діяльність громадських організацій, трудових колективів і мистецької інтелігенції з надання допомоги школі у вирішенні питань морально-естетичного виховання молоді; діяльність позашкільних закладів різного типу, спрямована на моральне та естетичне виховання учнів.

Основними формами організації взаємодії були осередки при житлових товариствах у дворах біля школи, об'єднання кількох сімей у кооперативи з виховання дітей і спільного проведення дозвілля та трудових справ, утворення на підприємствах різних форм сприяння школі у вихованні.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів проблеми, тому предметом подальшого вивчення може бути: аналіз означеної проблематики у вітчизняній пресі; більш глибоке вивчення питань співробітництва школи, сім'ї, громадських організацій і мистецьких установ у морально-естетичному вихованні школярів.

Література

1. Вестник просвещения. – 1919. – № 1–3. – 62 с.
2. Волобуев П. По опытным учреждениям Украины / П. Волобуев // Радянська освіта. – 1925. – № 4. – С. 50–52.
3. Врона И. Художественное образование и рабочая молодежь / И. Врона // Путь просвещения. – 1923. – № 3. – С. 66–77.
4. Даниленко В. Сотрудничество УССР и РСФСР в области образования и науки в период построения социализма / В. Даниленко. – К., 1981. – 190 с.
5. Збірка матеріалів по соціальному вихованню / Складено губ. ком. соц. вих. губ. народів Полтавщини. – П. – Х. – Вип. 2. – 1921. – 42 с.
6. Миропольська Н. Формування почуття прекрасного / Н. Миропольська. – К., 1985.
7. Науменко И. Странички из детского движения на селе / И. Науменко // Наша школа. – 1923. – № 2. – С. 44–45.
8. Петров М. З досвіду роботи комітетів господарської допомоги / М. Петров // Радянська школа. – 1929. – № 1. – С. 76–79.
9. Тарасевич М. Суспільно-корисна робота в школі / М. Тарасевич, М. Посок // Радянська школа. – 1929. – № 4–5. – С. 90–97.

СМОЛЯНЮК Н.М., СОБЧЕНКО Т.М.

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ ст.

У сучасних умовах розвитку освіти України одним з головних завдань школи є формування творчої, самостійної й активної особистості. Значні резерви для формування вмінь самостійного оволодіння знаннями в процесі розв'язання навчальних завдань, розвитку пізнавальної активності, індивідуальних творчих здібностей учнів має початкова ланка освіти, що вимагає спеціальної